

Utbildningsdepartementet

Yttrande över Förstärkningsundervisning i skolan – en försöksverksamhet för fler behöriga elever i skolan (SOU 2024:94)

Skolforskningsinstitutet har granskat utredningens förslag utifrån sitt uppdrag att bidra till att de verksamma inom skolväsendet ges goda förutsättningar att planera, genomföra och utvärdera undervisningen med stöd av vetenskapligt underbyggda metoder och arbetssätt. Skolforskningsinstitutet väljer att endast kommentera det förslag där institutets verksamhet omnämns. Vi tillstyrker de förslag som berör Skolforskningsinstitutet med tillägg nedan.

Forskningssammanställning om fler skolår till elever som behöver det

Skolforskningsinstitutet har inget att invända mot utredningens förslag under 7.5 att regeringen ger institutet i uppdrag att ta fram en systematisk forskningssammanställning om faktorer som är viktiga att beakta vid beslut om en elev ska gå om en årskurs, vid årskursplacering av nyanlända elever samt när frågan om rätt att slutföra skolgången efter skolpliktens upphörande ska prövas. En förutsättning är emellertid att uppdraget om forskningssammanställning behöver ges i ett särskilt regeringsuppdrag till institutet.

Skolforskningsinstitutets forskningssammanställningar ska enligt institutets instruktioner bidra till att de verksamma inom skolväsendet ges goda förutsättningar att planera, genomföra och utvärdera undervisningen med stöd av vetenskapligt underbyggda metoder och arbetssätt. Institutets bedömning är att den översikt som utredarna

förslår i huvudsak berör ramfaktorer och faller därmed utanför institutets kärnverksamhet.

Institutet arbetar fortlöpande med behovsinventering för att lära känna de verksammas behov av sammanställd kunskap från forskning. Institutet undersöker sedan vilka möjligheter det finns till att genomföra en forskningssammanställning inom ett visst område. För att säkerställa att det finns tillräckligt med forskning på det aktuella området genomförs testsökningar som sedan ligger till grund för en utförlig förstudie som ger förslag på inriktning och innehåll. Med utgångspunkt i förstudien fattar sedan Skolforskningsnämnden beslut om institutet ska gå vidare med den förslagna forskningssammanställningen.

Skolforskningsinstitutet vill därför framhålla att de verksammas (rektorernas) behov av den sammanställning som föreslås av utredarna först bör förankras, samt att underlaget för en sammanställning även måste undersökas. Om det finns tillräckligt med forskning på området kan det också vara så att det redan finns en eller flera forskningssammanställningar inom det föreslagna området. I sådana fall kan det vara mer lämpligt att kommentera en redan genomförd forskningssammanställning än att institutet genomför ytterligare en på samma tema. Skolforskningsinstitutet har en separat publikationsserie för när institutet sammanfattar och kommenterar forskningssammanställningar; ”Skolforskningsinstitutet sammanfattar och kommenterar”.

Organisation, effektutvärdering av försöksverksamheten och forskning

Utredningen förslår under 7.1.3 att regeringen ska ge Skolforskningsinstitutet i uppdrag att ansvara för att besluta om utlysning, granskning av ansökningar och beviljande av medel till följeforskning för försöksverksamheten. Skolforskningsinstitutet ställer sig positiva till att medel anslås för följeforskning, men ser en risk att sådan forskning inte ryms inom institutets uppdrag att utlysa och fördela medel till praktisk forskning. Praktisk skolforskning innebär enligt institutets definition forskning som utgår från lärares och andra verksammas utmaningar och behov i anslutning till undervisningen, och som genomförs för och med lärare.

Med följeforskning avses generellt en utvärderande forskningsansats där forskarens roll är att beforska och aktivt verka rådgivande i ett utvecklingsprojekt. Ärs avsikten med följeforskningen att på organisations- eller systemnivå utvärdera de olika uppläggen i försöksverksamheten, så anser Skolforskningsinstitutet att det inte ligger i linje med praktiktäna skolforskning såsom institutet definierar den. Regeringen skulle därför kunna överväga någon annan statlig forskningsfinansiering för utlysningen av följeforskning i samband med försöksverksamheten.

Förutsättningarna måste vara rimliga för en utlysning

Följeforskningens inriktning, bidragens omfattning, projektlängd, med mera, specificeras inte närmare i utredningen och skulle behöva utredas i en förstudie inför en utlysning. Institutet ser svårigheter att hinna med förberedande arbete i tid inför en forskningsutlysning i samband med försöksverksamhetens start läsåret 2026/27 (förstudie, formulera utlysningstext, tid för att rekrytera beredning, tid för beredning av ansökningar, och därtill möjligheter för Skolforskningsinstitutets vetenskapliga råd att fatta beslut om tilldelning av medel).

I en forskningsutlysning räknar man med ett högt antal sökande för att få fram ansökningar av hög kvalitet. Detta förutsätter att utlysningstexten är tillräckligt bred, och en rimlig tidsram för forskare att förbereda och skriva ansökningar. Forskare måste även ha tid att upprätta samarbete med skolorna som ska ingå i försöksverksamheten när dessa är kända.

Institutet ser en risk i att följeforskning av en specifik försöksverksamhet innebär en styrning av forskningsintresse som kan leda till få ansökningar. En oönskad effekt av detta kan bli dels lägre vetenskaplig kvalitet bland finansierade projekt på grund av en alltför hög beviljandegrad, dels att det inte blir följeforskning i den omfattning som utredarna önskar.

Eftersom det enligt institutets instruktion är Skolforskningsnämnden som beslutar om utlysning av medel för praktiktäna skolforskning, behöver uppdrag om utlysning av medel för följeforskning ges i ett särskilt regeringsuppdrag till institutet.

I detta ärende har direktör Christina Månberg beslutat efter föredragning av forskaren och projektledaren Alf Sjöblom.

Utredare/forskningssekreterare Maria Bergman har deltagit i handläggningen.

För Skolforskningsinstitutet,

Christina Månberg, Direktör